

Szakmai beszámoló

Nemzeti Kulturális Alap 204111/04249 sz. pályázati támogatása

Elnyert támogatás: 890.400,- ft

Altéma kód:204111

Pályázati téma:

Az Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára állományába tartozó, monumentális liturgikus zenei nyomtatvány: Antiphonarium romanum (1771) teljes restaurálása

A restaurált dokumentum: Antiphonarium Romanum de tempore et sanctis, ad normam breviarii ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restituti..., Venetiis, 1771, ex Typographia Balleoniana, 537 pagina, jelzete 301.295, mérete 340 x 510 x 90 mm

A kötet restaurálását Fehrentheil Henriette kamarai restaurátor végezte.

Zenei szakértő: dr. Gilányi Gabriella

A monumentális antifonálé a korabeli itáliai magánnyomdak közül a 18. században nagy tekintélynek örvendő velencei Balleoni nyomdából került Magyarországra. A kivételesen értékes, de erősen rongálódott énekeskönyv a korabeli zsolozsmaliturgia számára kínált fel énekanyagot. Mivel a római liturgikus ének a tridenti zsinatot követően magánkiadások változataiban terjedt, a korabeli magyar egyházban is ilyen énekeskönyveket használtak a liturgiában, ennek egyik szép példája a szóban forgó mű. Az antifonálé értékét jelentősen növeli a benne található pecsét, amely a hazai kötődés erős bizonyítéka. A pecsét Forgách Pál (1677-1746) esztergomi kanonoké, a kötéstáblán ex librise is látható. Ellentmondás feszül a dátumok között, hiszen a Balleoni-énekeskönyv maga jóval későbbi, erre a restaurálási munkafolyamat adott választ: a metszések zöldre festettek, kivéve az első ívet, aminek a metszése piros. Ez az ív nagyobb is kb. egy centiméterrel a könyvtestnél. Ebből adódik, hogy az első ív utólag került a könyvtesthez, így a címlapon szereplő 1771-es nyomtatási időpont csak erre az ívre vonatkozik.

Az „átkötést” Nagyszombathoz köti az utolsó possessor-bejegyzés, ezt nevezi meg utolsó őrzőhelyként. A rendkívül érdekes könyvtörténeti adalék mellett figyelmet érdemel az énekeskönyv maga, hiszen rekonstruálható belőle, milyen egyszólamú, latin énekekrepertoárt és -stílust kell elképzelni a 18. század második felének európai és magyarországi (legalábbis esztergomi-nagyszombati, vagyis legmagasabb szintű) liturgikus gyakorlatában.

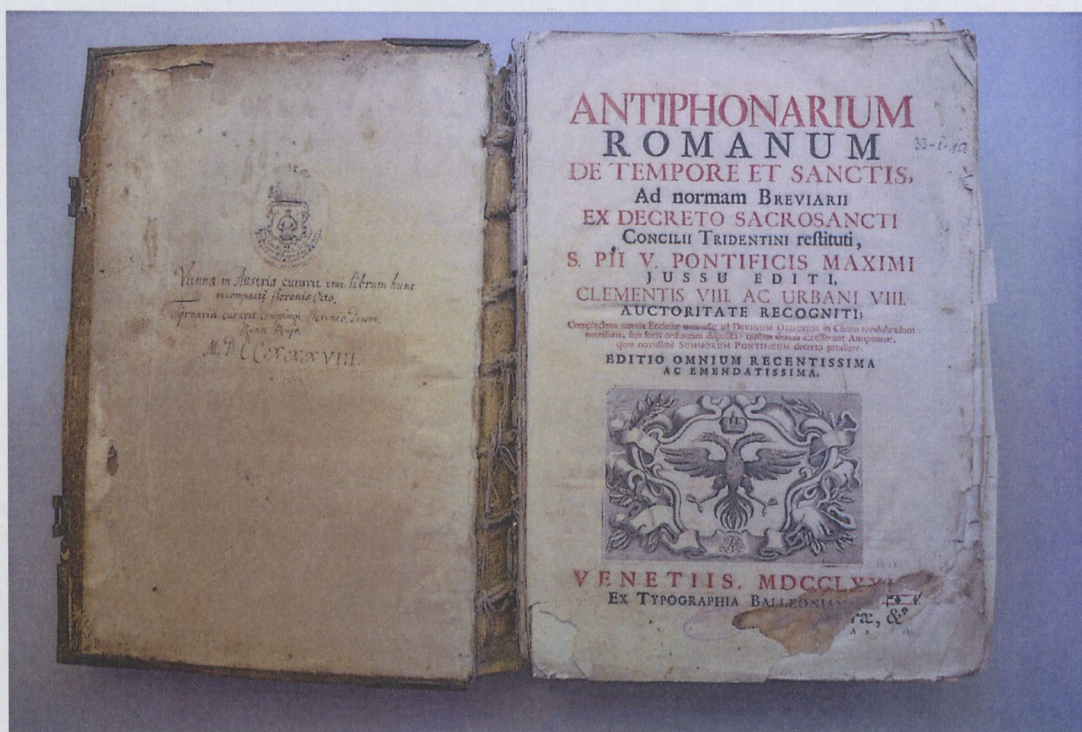
A restaurálás rendkívül fontos volt a kötet korábbi állapota, jelentős zene-, liturgia- és művelődéstörténeti értéke miatt.

A restaurált dokumentum elhelyezése

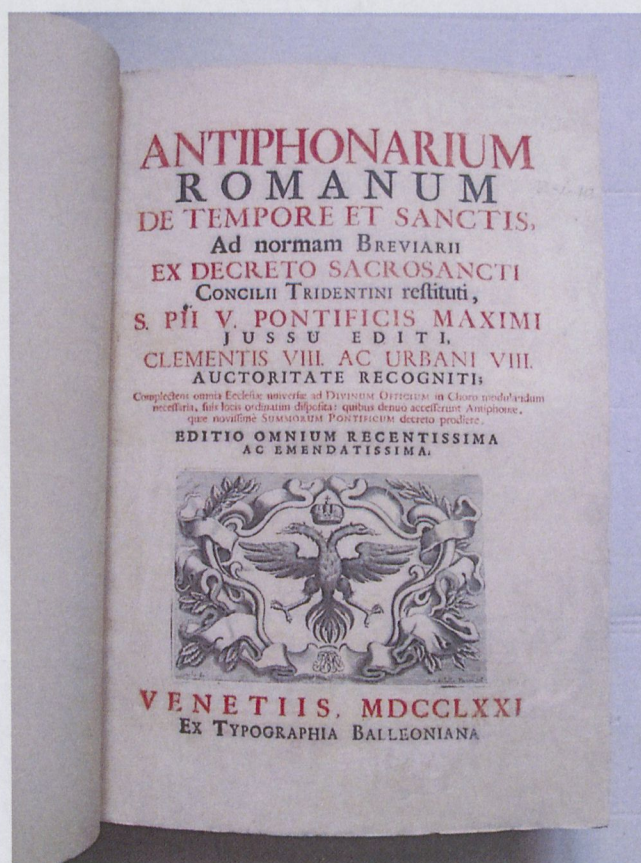
A kötetet a restaurálás után védőtokban helyezzük el a régi gyűjtemény számlára elkülönített, védett, zárt teremben, ahol a pára- és hőmérsékleti értékeket folyamatosan ellenőrizzük.

Az előtábla tisztítás előtt és után

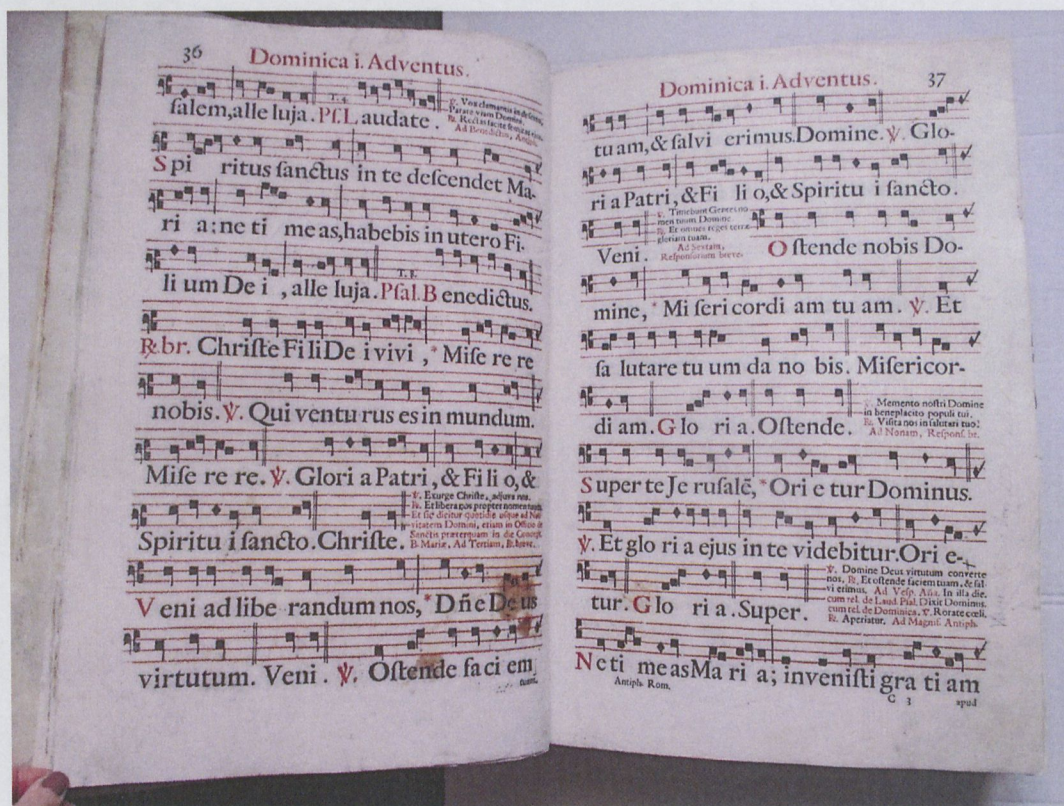
Az előzők és a címlap restaurálás előtt

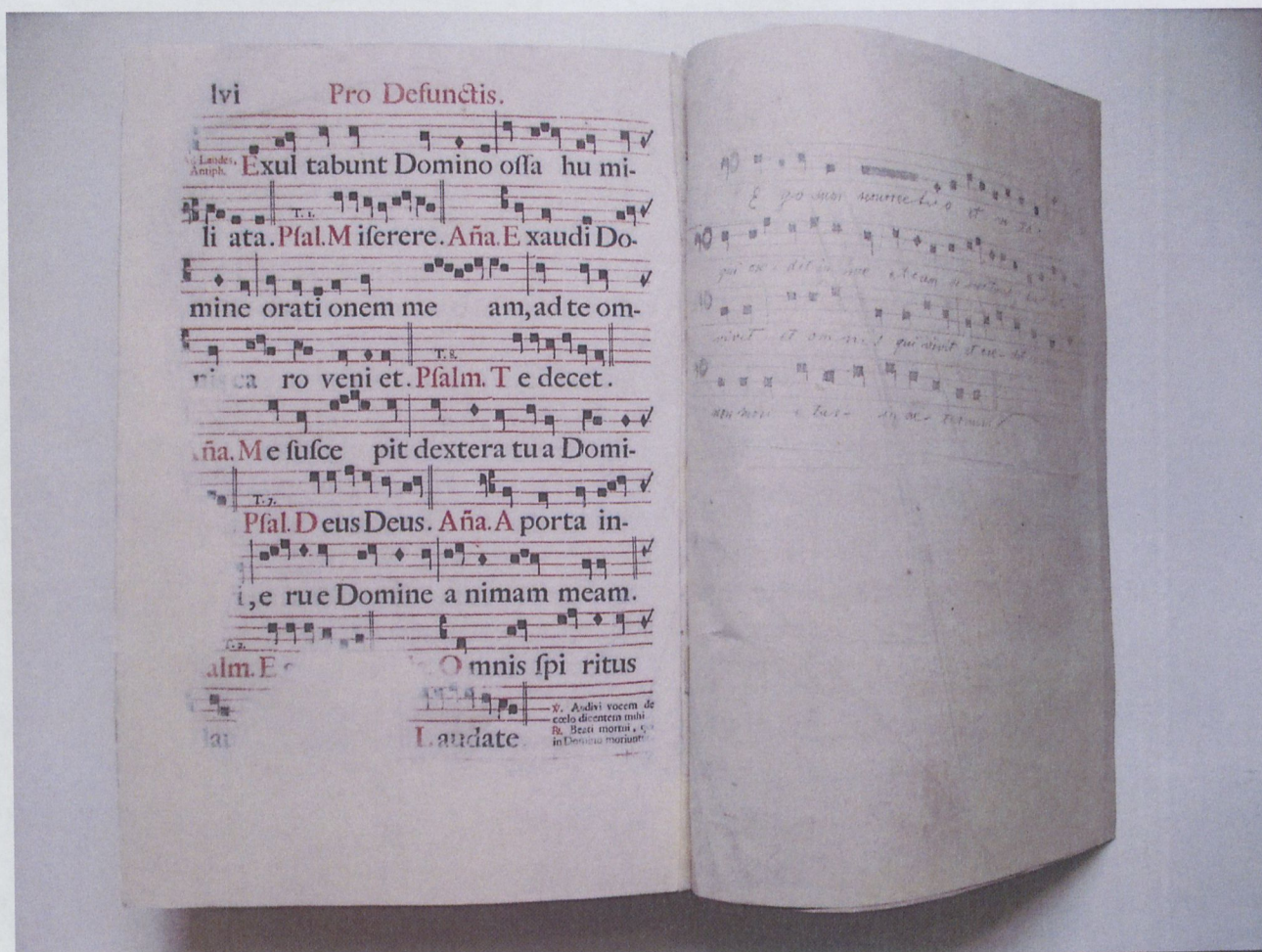
A címlap restaurálás után

Szerves üledékkal szennyezett oldalak restaurálás előtt...

...és restaurálás után

Az utolsó oldal és az előzők a papírontással történt kiegészítés után

A könyv állapota restaurálás előtt:

Kötése: 18. sz-i egész bőr kötés fehér disznóbőrből, tölgyfa táblákon. A borítóbőr vaknyomással gazdagon díszítve, az előtáblán Forgách Pál, a háttáblán Révay Emerencia megfeketedett superexlibrise. A táblákon korrodált réz sarokveretek és csatok. Elveszett a háttábla lábánál a két veret, valamint a szíjak és a csatok is. A háttábla sarka is hiányos. A bőr szennyezett, kiszáradt, nagyon merev, tele horzsolással, festéknyommal. Nyílásban a bőr beszakadt, a tábla éleken nagyobb hiányok vannak.

A könyvtest: Feketével és pirossal nyomtatott lapok. Előzékei eléfűzött levélpárok betáblázócsíkkal, a tükrökön Forgách Pál és Révay Emerencia exlibrisei. Elöl a rölap elveszett, hátul is leszakadóban van (késői ceruzával beírt kottával).

A könyvtestet hét dupla zsinégbordára fűzték dupla lencérnával, a bordákat egyben kerülve (nem ölt ki a dupla bordák között). A bordavégek a táblába vannak süllyesztve. A fűzés szétesett, a könyvtest kifordult a kötésből. Az első és utolsó száz lap kiszakadt, a lapok szélei nagyon gyűrődtek, szennyezettek, hiányosak, szakadtak. Merített papír-, enyves papírszalag- és cellux javítások vannak szerte a könyvtestben. A 36. oldalon vastag szerves üledék. A kötet belsejében oxidált zsírfoltok, ujjnyomok, vízfoltok. A 377. oldal környékén a vízfolt területén penész nyomai.

Elvégzett beavatkozások:

- A könyvtest kiemelése a kötésből, majd teljes szétszedése, lapjaira bontása.

- A lapok száraz tisztítása. A cellux ragasztószalagok leoldása metil-etil-ketonos tamponálással, majd a ragasztónyomok mérséklése kreppgumival.
- A papír mosása felületaktív szer alkalmazásával. A régi javítások leoldása mosás közben.
- A hiányok kiegészítése, szakadások javítása papíröntéssel. Elöl új röplap Ingres papírból.
- A könyvtest fűzése az eredeti nyomán új zsinegbordákra.
- Gerinckasírozás készítése lenvászonból (enyv, keményítő).
- A táblákon maradt borítóbőr tisztítása, konzerválása likkerrel, kiegészítése szarvasbőrrel.
- A háttábla sarkának pótlása új tölgyfa becsapolásával.
- A könyvtest és a kötés összeépítése.
- Csatok és veretek tisztítása, passziválása.
- Pormentes tárolóeszköz készítése.

Felhasznált anyagok:

Száraz tisztítás: latex radír, mikroszálas kendő, Hardtmuth radírok, Faber Castell Knettgummi, cellux nyomok eltávolítása kreppgumi radírral (Gabi Kleindorfer)

Nedves tisztítás: Genapol felületaktív anyag (Reanál)

Papírpép: beörölt Fabriano Ingres rostok és a Hámori Papírmalom alfacellulóza

Előzék röplap: Fabriano Ingres Avorio

Ragasztók: metilcellulóz (Glutofix 600), rizskeményítő (Gabi Kleindorfer), bőrenyv (Gabi Kleindorfer)

Bőrkonzerváló likker: deszt. víz, zsíralkohol-diglikol-éter-szulfát (Genapol), lanolin, pataolaj, solutio conservans=Nipagin 96% etanolban

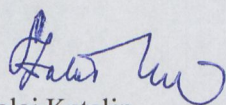
Bőrpótlás: szarvasbőr, zsírcserzésű, Ecoleather

Veretek tisztítása: felületaktív szer (Genapol), talkum és ammónia keveréke

Veretek passziválása: 3 % polivinyl-butirál izopropilalkoholban

Faragasztó: Titebond Original

Esztergom, 2020. október 12.

Szalai Katalin

könyvtárvezető

Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára